

FILOZOFSKI FAKULTET

UNIVERZITET U NOVOM SADU

01. 12. 2015.

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA

NIČE I KULTURA RESANTIMANA

UTORAK, 01. 12. 2015.

10.30-11.30 KEY NOTE LECTURE

UGO VLAISAVLJEVIĆ, (University Sarajevo)

RESSENTIMENT AND THE QUESTION ABOUT MAN'S LIFE

SALA ZORAN KONSTANTINOVIĆ

11.30.-12.00 Kafe pauza

SESIJA I

12.00.

SVEČANA SALA 114/I

POLITIKA, PRAVO, RESANTIMAN

Moderator: Ivan Milenković

12.00.- 12.15. Benjamin Flander, *Niče, kažnjavanje i resentiman*

12.30.-12.45. Bojan Blagojević, *Građanin Übermensch*

13.00-13.15. Vladimir Gvozden, *Resantiman, kultura, nasilje*

13.30.-13.45. Lazar Atanasković, *Ničeov Anti-Diring*

14.00.-14.15. Miran Pogačar, *Resentiman kao vrsta političkog diskursa*

14.30.-15.30

RUČAK

SESIJA II

15.30.

KULTURA, UMETNOST, RESENTIMAN

Moderator: Dragan Prole

15.30.-15.45. Damir Smiljanić, „*Prokleti instinkt osrednjosti!*“

16.00.-16. 15. Una Popović, *Problem resentimana i Ničeovo razumevanje umetnosti*

16.30.-16.45. Nikola Tatalović, *Filozofija i resantiman*

17.00.-17.15 Nemanja Mitrović, *Večno vraćanje jednakog kao lek protiv resantimana*

17.30. Završna razmatranja

Kafe pauza

Završetak konferencije

18.00-19.00

Koktel

KNJIGA APSTRAKTA
NIČE I KULTURA RESENTIMANA

Bojan Blagojević

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu)

Građanin Übermensch

politički angažman između *ressentiment*-a i prevrednovanja

Sažetak: U radu ćemo pokušati da pokažemo načine na koji izvesne forme političkog angažmana u savremenom demokratskom društvu mogu biti objašnjene (opravdane ili dezavuisane) referiranjem na Ničeove pojmove *ressentiment*-a, rezignacije, nihilizma, prevrednovanja i Nadčoveka. Oslanjajući se na analizu pojma *ressentiment*-a koju u svojim delima daju Bernard Redžinster (Bernard Reginster) i Modmeri Klark (Maudemarie Clark), demonstriraćemo da činovi kandidovanja na izborima ili glasanja, ali čak i bojkota izbora ili poništavanja glasačkih listića ne bi *per se* mogli biti svrstani u činove Ničeovog "čoveka *ressentiment*-a". U tu svrhu ćemo istaći razlike između pojmova nihilizma, rezignacije i *ressentiment*-a i problematizovati različite vrste prevrednovanja koje oni uključuju. Verujemo da će analiza pokazati kako se jedino za neke oblike anarhizma može odbranljivo tvrditi da predstavljaju činove "čoveka *ressentiment*-a". S druge strane, bilo kakva "politika Nadčoveka", ukoliko treba da predstavlja *novum* u odnosu na (do)sadašnji politički kontekst, mora ostati prazan pojam, i naizgled paradoksalno, predstavlja novu, skrivenu opasnost *ressentiment*-a. Kao mogući način da tu opasnost izbegnemo, razmotrićemo još jedan vid političkog angažmana - pisanje.

Ključne reči: Niče, *ressentiment*, politički angažman, prevrednovanje, rezignacija

Lazar Atanasković

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

Ničeov Anti-Diring

Sažetak: Pojam resantimana pojavljuje se u Ničeovim beleškama za pisanje *Genealogije morala* gotovo iznenada. Ne ostavljajući previše tragova na osnovu kojih bismo lako mogli da ispratimo liniju razvoja ovog pojma, Niče odjednom 1887. u svoj filozofski vokabular unosi novi koncept - tako da nagla pojava pojma *resantima* nastoji u kontrastu spram važnosti ovog

pojma za Ničeovu misao. Ipak, početak svakako da nije baš toliko spontan i iznenađan kao što se isprva čini, a ovaj centralni pojam Ničeove *Genealogije*, svakako da je i sam podložan nekoj vrsti *genealogije* – ukoliko u obzir uzmemo eksplicitne reference usmerene protiv Eugena Diringa u *Genealogiji morala*, kao i Diringovo shvatanje *resantimana*, ne bi trebalo da nas začudi tumačenje Ničeovog pojma kao protiv-pojam Diringovom pojmu *resantimana*. Odatle se Ničeovo razumevanje *resantimana* pokazuje kao moćna odbrana njegove misli od bilo kakve infiltracije ili napada koji bi ga povezivali sa onim što se popularno naziva „ideologijama“ devetnaestog i dvadesetog veka. Dakle, pojam *resantimana*, onako kako ga Niče tumači, predstavlja cesuru koja onemogućava spajanje Ničeove misli sa *diletantizmom* o *vrednosti ljudi i rasa*, kako je u pismu Teodoru Frišu iz 1887. nazvao sve ono sa čim ne bi voleo da bude povezan – stoga, užas pri spajanju imena „Zaratustra“ i „Diring“ (sudeći po pismu Hajnrihu Keselicu iz 1885.), koje je Niče i te kako naslućivao kao opasnost, jeste jedna od nezaobilaznih stanica, ukoliko želimo da izbegnemo nesporazume sa Ničecom.

Ključne reči: *Niče, Diring, resantiman, Genealogija morala, protiv-pojam...*

Nikola Tatalović

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

Filozofija i resantiman

Sažetak: Ničeova misao postavlja zahtev radikalnog pretumačenja tradicije Zapada. Sprovođenje datog zahteva ne pokazuje *resantiman* kao jedan od momenata života evropskog čoveka, već kao samo središte, kako njegovog života, tako i samorazumevanja izraslog iz istog. U pogledu na prethodno rečeno, filozofija kao čedo *resantimana* nije samo simptom datog tipa vrednovanja. Filozofija nije prosto vrednost ponikla iz volje za ništa, već je upregnuta u samu logiku kretanja povesti Zapada kao povesti nihilizma. Pobjeda reaktivnih sila nad aktivnim, sprovedena odvajanjem aktivnog od onoga što ono može, pretpostavlja ideju „istinskog sveta“ i njegovu logiku. Ideja „istinskog sveta“, kao drugo ime za ono što Niče naziva moralom, izraz je života koji se okreće protiv samog sebe, koji ujeda samog sebe za rep, koji se reflektuje. Dato reflektovanje je moguće, Ničeovim rečima, uspostavljanjem stanovišta iznad ili izvan samog života – bilo da je u pitanju ideja *transcedensa*, bilo da je u pitanju *transcendentalna* struktura subjektivnosti. Ideja „istinskog sveta“ kao izraz života koji se reflektuje, kao izraz samozatvaranja života, međutim, nije nikakav izraz onostranosti - *transcendencije*, već ustoličenje postojećeg, datog, dogođenog - *apsolutizacija* sveta života, njegova konzervacija, i time negacija života kao postajanja. Rečju, reaktivno uvek već pretpostavlja gotov, dat, ispostavljen svet. A filozofska praksa je, kao ona koja polazi od datosti, od sveta koji se uvek već dogodio, kao samoizlagajuće utemeljenje tog sveta i

razumevanja koje on otvara, *par excellence* izraz reaktivnih sila – transparentnost logike resantimana. Nasuprot toj sprezi politike i ontologije Zapada, nasuprot životu i mišljenju iz dogođenog, Niče nastoji da misli samo postajanje, nastoji da misli samo događanje.

Ključne reči: Niče, resantiman, filozofija, događaj, datost

Benjamin Flander

(Fakultet za varnosne studije, Univerzitet u Mariboru)

Niče, kažnjavanje i resentiman

Sažetak: Autor proizlazi iz premise, da je povećavanje punitivnosti jedan od glavnih indikatora krize savremenih društava i da u perspektivi Ničeove refleksije kažnjavanja taj fenomen u biti pripada kulturnim obrascima resantimana. Ne tvrdivši da bi društvo moglo proći sasvim bez kazne, Niče odbacuje retributivizam, utilitarizam i ostale tradicionalne doktrine kažnjavanja. Retributivisti Kant, Hegel i Žižek, na primjer, veruju da je kaznena izbežna kako bi se u društvu osiguralo moral, pravdu i slobodu. Međutim, stojeći za vrednostima humanizma, oni zagovaraju smrtnu kaznu. Iako Niče, suprotno, humanizam na prvi pogled nije briga, u njegovim tekstovima nećemo pronaći ni jedan jedini fragment koji bi podržavao smrtnu kaznu i kaznenu represiju općenito. Ničeova refleksija kažnjavanja je i moralistička i ne-esencijalistička. Ona se u važnim detaljima razlikuje od moderne humanističke ideologije kažnavanja. Po Niče, moćnim zajednicama ne trebaju oštre kazne, i obrnuto: društvo, koje se nalazi u krizi, primeniće oštre kaznene prakse. Drugim rečima, dok kazneno pravo vitalne zajednice postaje sve blaže, svako slabljenje zajednice uzrok je uvođenja njegovih krućih oblika. 'Paučinar duha' – kako Niče sam sebe povremeno naziva – naglašava, da legitimitet kažnjavanja ne valja tražiti u reaktivnim impulsima resantimana. Po njemu ti impulsi nemaju nikakve veze sa duhom pravde: "Pravda koja je počela s onim 'sve se može platiti, sve se može otplatiti' završava se time što se onima koji nisu u mogućnosti da plate gleda kroz prste i što se dižu ruke od njih — završava se kao svaka dobra stvar na zemlji: *ukidajući samu sebe.*" Lepo ime kojim sebe naziva to samoukidanje pravde, po Niče naziva se — *milost*.

Ključne reči: Nietzsche, kazna, retributivizam, utilitarizam, resantiman

Damir Smiljanić

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

„Prokleti instinkt osrednjosti!“

Ničeov prilog negativnoj karakterologiji učenjaštva

Sažetak: Pod negativnom karakterologijom se poima deskripcija i tipologizacija negativnih strana ličnosti. Ona se dobrim delom formirala „između redova“ u istoriji filozofije, a nalazimo je posebno u tradiciji aforističara (francuski moralisti, G. K. Lihtenberg, A. Šopenhauer, K. Kraus). Jedan od izrazitih predstavnika te tradicije je i Fridrih Niče. Posebna meta tih kritičara negativnih crta ljudske naravi je tip učenjaka. U akademski obrazovanom i disciplinovanom, na kraju i uniformiranom učenjaku prepoznaje se profil čoveka koji pod maskom učenosti skriva neplodnost, nedostatak duha i talenta za kreativni rad. Ali određeni socijalni mehanizmi vode tome da se takav profil intelektualno ograničenog „duhovnog radnika“ nametne kao poželjan, a da se daleko sposobnijim i produktivnijim pojedincima oteža ili čak onemogući pristup „naučnoj zajednici“. Upravo Niče reaguje na to ustoličenje osrednjosti u učenom svetu i ukazuje na potrebu da se on prevaziđe stvaralačkim putem. Skeptički on postavlja pitanje: „Da li je danas *moguća* veličina?“ Ovo pitanje nije ništa izgubilo od svoje aktuelnosti, pa i autor u svom prilogu želi iz današnje perspektive pokrenuti to pitanje. Pri tome će mu od koristi pored Ničeovih zapažanja biti i drugi autori koji su se izričito bavili pitanjima negativne karakterologije (jedan od njih je na našim prostorima Vladimir Dvorniković). Međutim, sasvim konsekvntno treba da se razmotri i problem mogućeg resentimana „stvaralačkih ljudi“, npr. u vidu mržnje prema mediokritetima (kako to pokazuju upravo Šopenhauer i Niče). Negativna karakterologija mora razmotriti i tu vrstu preokretanja vrednosne perspektive.

Ključne reči: negativna karakterologija, učenjak, mediokritet, aforističari, Niče

Una Popović

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

Problem resentimana i Ničeovo razumevanje umetnosti

Sažetak: Ničeovo razumevanje resentimana i čoveka resentimana – kao onog koji je u načinu svog delovanja određen uzdržavanjem od samog tog delovanja – ima interesantne posledice ukoliko se sagleda iz perspektive Ničeovog razumevanja umetnosti i njene uloge u okvirima Ničeove filozofije. Sa jedne strane, problem resentimana svedočanstvo je o Ničeovom stavu prema evropskoj kulturi i njenim vrednostima, u okviru kojih i umetnost zadobija osoben status i odlike. Sa druge strane, umetnost se u Ničeovoj filozofiji ispostavlja kao mesto otklona od tako dijagnostifikovanog stanja, te samim tim i kao prostor za prevazilaženje kulture resentimana. Ovakva dvostruka mogućnost razumevanja umetnosti istu postavlja u teorijski vrlo problematičan položaj, budući da se prevazilaženje nekih od odlika čoveka resentimana – poput nevoljnosti da se samooblikuje i da unapređuje (svoj) humanitet – može vezati za pojedina tradicionalna razumevanja smisla i uloge umetnosti u kulturi. U tom smislu problem Ničeovog razumevanja umetnosti biće centralna okosnica tumačenja Ničeovog problema resentimana. Naročitu pažnju posvetićemo ulozi ideje genija – umetničkog stvaraoca – u kontekstu načina razumevanja umetnosti kod Ničea, odnosno primatu umetnika u odnosu na umetnost u pogledu Ničeove perspektive razumevanja umetnosti. U tom okviru Ničeovo razumevanje umetnosti biće sagledano kako s obzirom na ideju estetskog obrazovanja pojedinca i društva (Šiler), tako i s obzirom na kritike Ničeovog pristupa umetnosti (Hajdeger), te, napokon, i s obzirom na teorijski prostor koji problematični položaj umetnosti otvara za savremene filozofske perspektive.

Ključne reči: Niče, umetnost, umetnik, resentiman, genije.

Vladimir Gvozden

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

Resantiman, kultura, nasilje

Sažetak: U *Genealogiji morala* Niče na jednom mestu neposredno diskutuje o odnosu resantimana i kulture. On razumeva smisao kulture onako kako se često razumeva civilizacija, a to je da se od životinje „čovek“ odgoji pitoma i civilizovana životinja, *domaća životinja*. Ako se prihvati ovakvo određene, onda se, kako tvrdi Niče, reakcioni (ne-aktivni) i resantimanski instinkti moraju posmatrati kao prava oruđa kulture. Cilj rada će biti da promisli odnos resantimana i savreme situacije unutar koje je reč kultura postala vladajuće ime za veoma raznolike sadržaje i neka vrsta određenja kojim se zaobilazi sfera političkog tako što se ono kulturalizuje, samim tim relativizuje i slabi. Nije li sveopšta kulturalizacija deo ne toliko samog resantimana, koji je provocirao Ničea, koliko ovladavanja ovim osećanjem, bezmalo njegove institucionalizacije? Ako Niče aktivnost kritike suprotavlja osveti, ogorčenosti i resantimanu, da li je onda kultura pokušaj stvaranja polja unutar kojeg je, kako

smatraju mnogi, svaka kritika već unapred obesmišljena. Da li se kultura, u tekućoj upotrebi, može misliti kao polje koje proizvodi strah, kao neka vrsta ograđivanja od drugog bilo u smislu lokalnog bilo u smislu globalnog, odnosno kao izraz resantimana *per se*? Čini se da je na delu ona opasnost koja umesto da dela i misli u čoveku, to čini van njega, projektujući tri velika savremena imena: kriza, sigurnost i strah. Na Vatimovom tragu, možda bi smo mogli tvrditi da je Niče postao domaća životinja kroz inverziju njegove teorije resantimana koja, podignuta u ravan kulturološke paradigme, kako se čini, poseduje ogromnu snagu navodno nenasilnog pripitomljavanja. Nasuprot Ničeovim prognozama, danas je *mržnja protiv demokratije* znak izostanka kritičke aktivnosti i delovanja idolatrijske moći individualizma kroz snažna uprizorenja njegove navodne snage.

Ključne reči: resantiman, kultura, nasilje, zajednica, demokratija, strah, sigurnost, kriza.

Nemanja Mitrović

(Fakultet za medije i komunikacije, Beograd
The European Graduate School, Saas-Fee, Switzerland)

Večno vraćanje jednakog kao lek protiv resantimana

Sažetak: Terminom “resantiman” Niče označava izvor negativnih moralnih vrednosti u društvu, ali i izvestan životni stav. Iako može biti kreativan, resantiman, pošto je povezan sa moralom krda i robova, jeste nešto što treba da bude prevaziđeno. Osnovna odlika čoveka resantimana je negacija drugog i drugosti; čovek resantimana je zatvoren kako u odnosu na druge, tako i u odnosu na sebe samog. Osnovno pitanje koje se postavlja u ovom radu glasi: možemo li jedan od Ničeovih najenigmatičnijih pojmova (Večno Vraćanje) posmatrati ne samo kao lek protiv resantimana, već i kao otvaranje prema drugosti? Uz pomoć tekstova Pjera Klosovskog i Morisa Blanšoa, u radu će biti predstavljena paradoksalna temporalnost Večnog Vraćanja (ili vremena odsustva vremena) u kojoj dolazi do gubitka svakog fiksnog identiteta.

Ključne reči: resantiman, Večno Vraćanje, drugo, Blanšo, Klosovski.

Miran Pogačar

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu)

Resentiman kao vrsta političkog diskursa

Sažetak: Resentiman se nalazi i u najboljim od nas, i kako kaže Niče: „I sam *resentiman* otmenog čoveka, ukoliko se pojavi kod njega, nastupa i iscrpljuje se, naime, u neposrednoj reakciji, pa stoga ne *truje*.“ Nemogućnost da se istupi i reaguje činom usled samorazočaranja jeste glavna odlika resentimana. Najbolji primer je bezimeni junak *Zapisa iz podzemlja*, koji se naslađuje u svojoj zlobi i ozlojeđenosti, potpuno zatvoren od sveta, razmatrajući stvarnost koja ga tu ne može dotaknuti i pokrenuti kako bi izašao iz začaranog kruga resentimana. Politika je mesto gde resentiman može i ponajviše i dobija zamaha. Kako bi se on održao uvek je potrebno da postoje dve strane. Sa jedne strane imamo vlast koja konstantno neguje diskurs resentimana zarad samoodržanja. I sa druge strane imamo narod koji taj resentiman usvaja i daje legitimaciju vlasti da ga i ona sama praktikuje. Ovakav oblik diskursa nije vezan samo za današnju politiku, već se lako može pronaći i u rečima koje se vezuju za međuratni politički diskurs. Zato je potrebno na primeru i rešenjima koja su se javila uoči drugog svetskog rata, razumeti resentiman, pa time i prekoračiti njegove sputavajuće granice. Resentiman se nalazi u svakome čoveku, on je neizbežan. Ono što dalje treba činiti jeste *aktiviranje reakcije*, izazivanje na čin i izlazak iz rđavog kruga diskursa resentimana.

Ključne reči: reakcija, aktiviranje reakcije, politika resentimana, diskurs resentimana